

ONDERWIJSCOÖRDINATIE VAN DE ZUSTERS VAN BERLAAR BOEKBESPREKINGEN BIJ DE 31ste NIEUWSBRIEF VAN JANUARI 2014

Met dank aan de redacteurs van *Golfslag*, Guido en Paula Caerts – Veestraeten, die ons toelieten deze recensie hier op te nemen. Dit artikel verscheen in *Golfslag*, het driemaandelijks tijdschrift van de Unie van Religieuzen van Vlaanderen (URV), 7de jaargang, 2013, nr. 3 (pp. 203 – 209).

Doodgelukkig leven *Hoopvolle verhalen uit het ziekenhuis*

Vorig jaar in oktober ontving Jan De Cock voor 'Doodgelukkig leven', waarin hij vertelt over zijn ervaringen als ziekenhuispastor, de Prijs voor het Spirituele Boek 2012. We kennen de auteur van zijn engagement voor de gevangenen op deze aardbol. Wereldwijd liet hij zich vrijwillig opsluiten in ontelbare gevangnissen om 'van binnenuit' het leven achter de tralies mee te maken. 'Hotel Prison'¹ en 'De kelders van Congo'² werden bestsellers.

Vandaag is hij werkzaam in Antwerpen, deeltijds als ziekenhuispastor en halftijds als vrijwilliger in gevangenisprojecten. In een interview in 'Visie'³ zegt De Cock dat 'onvrijheid en ziekte veel op elkaar lijken. Gevangenen zijn gekluisterd aan hun cel en zieken liggen aan de ketting van hun bed. In die moeilijke situatie vragen ze zich allebei af wat hun leven zin geeft.' En van die zingevingsvragen word je als lezer een bevoorrechte getuige doorheen de ontroerende en vaak grappige verhalen die Jan De Cock als pastoraal medewerker en als patiëntenbegeleider in een vlotte en aangename taal optekent.

OPBOUW VAN HET BOEK

De twaalf maanden van het jaar zijn het richtsnoer voor de lange en korte verhalen. 'Ik neem u graag mee op een reis van twaalf maanden langs neonatologie, cardiologie en oncologie, langs tropische ziekten en het mortuarium.' De auteur start met de vraag van een familie voor een afscheidsritueel bij een stervende patiënte op oudejaar. 'Als het jaar maar beter wordt dan deze miezerregen waarin ik naar het ziekenhuis fiets. Het is verdrietig, en dat zal er in de ziekenhuiskamer niet beter op worden. Een doodsritueel aan het begin van het nieuwe jaar, dat heb ik mijn hele leven nog niet meegemaakt.' Het boek eindigt op de eerste dag van het volgende jaar met een reeks beschouwingen over leven en dood. 'Door mijn werk, door mijn geschiedenis en door mijn passie is dood een beetje mijn dagelijks brood geworden. En in mijn ervaring zie ik een evolutie – van angst voor de leeuw tot curiositeit, van onverschilligheid tot dankbaarheid.'

Het ziekteverhaal van Chris, de jongeman van 33 met twee kleine kinderen, die een kwaadaardig gezwel op zijn bil heeft, loopt als een rode draad door het geheel, telkens gedrukt op een grijze achtergrond, een doordruk van de boekomslog. Elke maand staan we mee stil aan het ziekbed van Chris en zijn getrouwen, doorheen ontkenning en opstanding naar overgave.

LANGE EN KORTE VERHALEN

Het boek leest als een trein. De afwisseling van heel beknopte stukjes met langere verhalen is daar niet vreemd aan, evenmin als de ongedwongen taal.

Met de regelmaat van een klok wordt de auteur in het ziekenhuis ergens opgeroepen als vertaler, gezien zijn werkervaring in Chili en elders in de wereld. Zo beslaat het mooie relaas van Gonçalo

¹ Hotel Prison – De wereldreis van een tralie-trotter, Lannoo 2003. Jan De Cock gaaf hierover een voordracht voor onze scholen te Berlaar op 24 september 2003.

² De kelders van Congo – Het relaas van een verblijf in een Kongolese gevangenis, Lannoo 2006.

³ Visie, 26 oktober 2012.

meerdere pagina's, in maart én in april. De Portugese jongen van vijftien is tijdens een uitwisselingsweek in Nederland zwaar ten val gekomen met zijn hoofd tegen het asfalt. Zijn toestand is kritiek, de ouders komen over uit Portugal. *'Het is altijd een vreemd voorrecht hoe je in bepaalde omstandigheden zo snel het levensverhaal van mensen te horen krijgt. Vertrouwen is het hoogste goed in dit werk.'* Ook de grootouders vliegen over om afscheid te nemen van hun kleinzoon in coma. *'Ze lijken regelrecht van het Portugese platteland het ziekenhuis te zijn binnengewaaaid, vanachter hun ploeg en ossenspan weggeplukt. Het scenario herhaalt zich: mensen verdwaald in ziekenhuisgangen en in het leven.'* Maar Gonçalo redt het en een maand later kom je de jongeman opnieuw tegen en mag hij in de gebedsruimte het Pinksterverhaal lezen. *'Die wonderlijke daden van God kruipen in poriën waar geen infuus kan komen. Die Geest waait waar geen airco tegenop kan.'*

Vaak gaat het om beknopte histories van amper een pagina, een half blad of zelfs een paragraafje. Als de pastor langs loopt bij zuster Beata die naar een voetbalwedstrijd kijkt, bijvoorbeeld. *"'Bent u voor Spanje of voor Duitsland?" "Spanje!" roept de zuster met een enthousiasme alsof ze zo de arena in gaat om een stier te vloeren. De hele Mannschaft moet het bij haar nog ontgelden voor 1940-1945. (...) Ik bespaar haar een bezinning over Spaans kolonialisme, het Franco-regime en de Baskische kwestie en als Torres het eerste doelpunt maakt, geef ik haar de vijf.'*

Of de arts, bekend als verstrooide professor, die met een thermometer achter zijn oor rondloopt tot de hoofdverpleegster er hem attent op maakt. *'Hij tast naar zijn oor, haalt het ding er met duim en wijsvinger vandaan en terwijl we allemaal denken dat hij de temperatuur gaat aflezen, zegt hij laconiek: "Verdraaid! Waar heb ik mijn pen dan gelaten?"'*

HUMOR

Grappige uitspraken of gebeurtenissen verluchten dit boek dat je in aanraking laat komen met zieke, bedroefde of stervende mensen. *'Humor geeft zuurstof'*, vindt Jan De Cock. Vaak glimlach je als lezer door de ontroering heen, maar tal van situaties zijn gewoonweg grappig. Zoals iemand die aan de telefoon vraagt of hij met de verloskamer spreekt. *"'Nee", zeg ik. "U spreekt met de pastorale dienst. Wij willen ook wel iets vertellen over verlossing, maar als u er een gynaecoloog bij wilt hebben, geef ik u een ander nummer."*

Als hij zich bij een nieuwe patiënte op geriatric voorstelt als *"'Jan van de pastorale dienst", veert de dame vrolijk op en zegt "Mmmmm, zulke ribbetjes!" En ze steekt daarbij haar rechterduim op.'* Om zich even later te excuseren met de woorden: *"'Ik dacht dat u zei dat u van de Pastorale was, een gerenommeerd restaurant in Reet waar ze heerlijke spareribs maken."*

Of dokter Engels die aan een patiënt meedeelt dat *'... "deze foto op een gezwollen lever wijst." Engels wil oorzaak van gevolg scheiden en vraagt: "Wat drinkt u?" "Goh", zegt meneer Versmissen na enige aarzeling, "dat is vriendelijk. Wat hebt u zoal?"'*

En de verlamde Rob, die op terugweg van een scoutingkamp als kookvader, geslipt is op de Ring rond Brussel. *"'Eens scout, altijd scout", zegt hij wat macaber en hij grijnst: "Ik heb aan jullie deur geklopt", waarmee hij de hemelpoort bedoelt. Alsof wij, van de pastorale dienst, daar kamers verhuren.'*

ONTROERING

Ontelbare aangrijpende passages of zinnen larderen dit boek van bemoediging en troost. Maar soms grijpen de verhalen echt naar de keel.

Zoals bij de Ghanese Grace, die illegaal in het land is en van een tweeling bevalt zonder te weten dat ze twee baby's op de wereld zal zetten. Na Michael, die *'in het duistere pand van een of andere huisjesmelker'* wordt geboren, dient zich nog een andere boorling aan. *'Alles aan Grace is kramp. Zelfs in het kraambed – dat meer van een kraam dan van een bed heeft – valt ze in zwijm.'* Als ze in allerijl naar een ziekenhuis wordt gebracht, krijgen de Ghanezen daar te horen dat de arts niet aanwezig is voor een keizersnede. En zo komen ze op verloskonde terecht in het ziekenhuis waar Jan werkt. Maar het zuurstoftekort maakt dat Michaelina *'met de dood wordt bedreigd.'* Na dagen wordt

beslist 'om de strijd te staken'. De moeder mag het ziekenhuis verlaten en 's anderendaags zal de kleine Ghanese van alle buisjes worden bevrijd. De pastor wordt opgeroepen voor een nooddoop, maar vader Edison verschijnt alleen. Hij heeft James meegebracht, 'een brother in Christ' die peter wil zijn. De avond tevoren is het koppel, 'nadat ze uit het ziekenhuis waren vertrokken, op een politiepatrouille gebotst' voor 'een doodgewone controle. Omdat Grace geen papieren kon laten zien en de agenten niet wilden weggomen met een verhaal van bevallingen en een kind dat op sterven lag, hebben ze haar maar opgepakt. Ik bijt mijn lip stuk om niet te huilen.' Samen met een verpleegster die meter wil zijn wordt Michaelina gedoopt. 'Als een zwarte Mozes zit Edison op een stoel. Hij houdt zijn ogen gesloten en ik voel aan alles: dit is een man van God. Wat een overgave! In naam ook van Grace in de gevangenis antwoordt hij op de vraag welke naam ze voor hun kindje hebben gekozen: "Michaelina". Je voelt de verbondenheid met moeder achter de tralies en met broer Michael in de clandestiene flat.'

Een andere treffende passus is de vraag van een groepje moslimmannen en -vrouwen, die naar aanleiding van het Offerfeest, een positief gebaar willen stellen en "ons hart laten zien aan patiënten" door koekjes mee te brengen voor de zieken. Ze worden uitgenodigd om aan te sluiten bij de zondagsviering. 'Ze nemen bescheiden achteraan plaats. Maar bij de vredeswens smelten de barrières. Zelfs de hoofddoeken van de jonge moslimvrouwen zijn geen drempel. Het is ontroerend om hen patiënten te zien omhelzen. "Vrede zij met u." "Salaam." En denkt u dat er één aanwezige aanstoet aan neemt? Er hangt een zaligheid over dit huis waarvan ik me permitteer te geloven dat God hier wil wonen. Christendom, islam, jodendom..., ze tappen uit hetzelfde kraantje. Eén God, engelen, een profeet... ze lijken meer op elkaar dan ze zich zelf herinneren.'

HET ZIEKTEPROCES VAN CHRIS

'En dan is er Chris. Hij is het allemaal: patiënt, vader, echtgenoot, vriend, filosoof, pineut, leerling en meester.' Twaalf maanden lang maak je hem als lezer mee, vanaf het slechte nieuws dat het kwaadaardige gezwel dient geopereerd en de kennismaking met de pastor, tot het aandoenlijke afscheid met de indrukwekkende teksten aan het einde van het boek.

Daartussenin de hele weg die Chris heeft moeten afleggen. Te beginnen met ontkenning en weglachen. "Je gaat niet meteen dood als ze een halve biefstuk uit je gat snijden. (...) Luister hè. Als er hier één de wereld aankan, gezond is als een vis, geen woord meer wil horen over gezwellen en tumoren en whatsoever, dan ben ik dat wel! Ik had kanker – verleden tijd!" Daarna de hoop op genezing en overwinning. "Het kriebelt", zegt Chris en hij zet een kop voor me neer. "Na maanden thuis als een kasplantje wil je eindelijk weer aan de bak. Eigenlijk straf hé, Ja, dat een mens eerst in de ellende moet zitten om te beseffen wat een voorrecht het is om te mógen werken. En dan te bedenken dat er zoveel mensen met tegenzin naar hun werk gaan." Dan hervalt Chris en krijgt hij het vervloekte vonnis te horen: "Hooguit zes maanden. (...) Waarom ik hé?" Het is voor het eerst dat ik hem die vraag hoor stellen.' Als Jan hem probeert op te beuren, komen de tranen. 'In een mum van tijd snikt

hij hartverscheurend. Het gaat me door merg en been. Ik denk: nu gaat hij sterven, niet van een tumor, maar van verdriet. Doordat ik hem omhels, verzuip ik. Je wilt meeschreeuwen tegen onrecht, met borden en stenen gooien, krabben op muren en huiden, maar het enige datje doet, is meehuilen.'

De pastor loopt dagelijks langs bij Chris, die in de weekends naar huis mag. Maar de fut is eruit. *'Chris is uitgedoofd. Hij is een schim van zichzelf.'* Een tijd later vertrouwt Marianne, Chris' echtgenote, Jan toe dat Chris heel abnormaal reageert. *"Tot vorige week zei hij soms dagen niets en nu reageert hij kwaad, soms spinnijdig, maar altijd furieus."* Bij Chris vangt Jan bot als hij tracht de inspanningen van Marianne aan te halen en duidelijk te maken wat Chris als zieke papa nog voor zijn kinderen kan betekenen. *"Ik denk er serieus aan om de stekker eruit te trekken. Voorbij met al die pillen en prikken. En vooral voorbij met al dat gezever van dokters, van verpleegsters, van haar en van u!"*

Maar het vertrouwen en de genegenheid tussen de twee mannen en de vrouw van Chris levert mooie en diepe gesprekken op, ook als Chris klaar is *"met God en gebod"* en hij de formulieren voor euthanasie heeft ingevuld. Tot Jan hem uitnodigt om elke dag in een schriftje *'drie goede, mooie, hoopvolle puntjes'* op te schrijven, *'de dagelijkse drie koningspuntjes'*, een gewoonte die Jan De Cock meegebracht heeft uit de ellende en troosteloosheid van zijn werk met straatkinderen in Chili. Toen hij het daar op een dag niet meer zag zitten in een krotwoning, waar hij een behoorlijk deel van de middag had doorgebracht, zag hij plots dat de vrouw des *'huizes'* bloemen had gezet in een leeg conservenblik! *'Geen nagel om aan haar gat te krabben, geen benul of ze morgen iets te eten kon geven aan haar nakomelingen, maar ze bracht wel de moed en de inspiratie op om haar huis op te fleuren!(...) Sindsdien kruip ik nooit meer onder de wol zonder minstens drie positieve dingen – drie koningspuntjes – op te schrijven. (...) Als ik eens een baaldag heb, volstaat het om een bladzijde uit zo'n schriftje te lezen en te beseffen wat een bofkont ik ben.'*

Zo ook met Chris. Zijn wilsbeschikking en de koningspuntjes hebben hem rustig gemaakt. *'Chris is Chris niet meer. Of misschien nu pas en juist helemaal Chris. De vrede in zijn kamer die niet van deze wereld is, neemt uitbreiding. Zijn verzoek om euthanasie stelt ook óns voor nieuwe uitdagingen.'* Op een wintermiddag wordt het afscheidsritueel gevierd met Chris en de zijnen, ritueel dat hij met Jan heeft voorbereid: kaartjes met Chris' duimafdruk en een persoonlijk woord aan een sinaasappelboompje voor de betreffende geliefde. Op tweede kerstdag slaapt hij in. Op de tweede dag van het jaar wordt hij gecremeerd en stond Chris erop dat Jan een tekst van hem zou voorlezen, geïnspireerd op Gabriel García Marquez. Een sublieme tekst die eindigt met de woorden: *'De dood is als sinaasappelbloesem: wacht maar tot we weer vruchten dragen.'*

DE CIRKEL GESLOTEN

En zo is het jaar voorbij, de kring van leven, ziekte en dood rond. Maar zoals op de achterflap staat aangegeven is *Doodgelukkig leven* 'een ode aan het leven en een handreiking om niet bang te zijn voor ziekte, nog minder voor de dood.' En daar is Jan De Cock wonderwel in geslaagd. *'Ik zei het toch: ziekenhuispastor is de mooiste baan van de wereld. Het is een leven van zegeningen.'* Hij is wel van oordeel dat 'empathie' een vak zou moeten zijn *'dat universiteiten en het leven zelf doceren. Inlevingsvermogen. Zelfs al krijg je je honderdste patiënt over de vloer voor iets dat in doktersoren als een routinekwaal klinkt, dan nog heb je de plicht om hem te behandelen alsof hij je allereerste zieke was. (...) Dokters en verplegers krijgen met zieken iets goddelijks toevertrouwd, want ze worden geacht te genezen of te begeleiden naar de grens van lichamelijkeheid. Mijn vreugde is dat velen dat besef koesteren en ernaar handelen.'*

En net voor het dankwoord, lees je op de laatste grijze doordrukpagina, als eerbetoon aan Chris: *'Zij die wij liefhebben en dan van ons zijn heengegaan, zijn niet meer waar zij waren, maar altijd waar wij zijn'*, een tekst die ik vorige week nog boven een overlijdensbericht in de krant zag staan, als citaat van de auteur.

Paula VEESTRAETEN

Jan De Cock:

Doodgelukkig leven, hoopvolle verhalen uit het ziekenhuis, Lannoo, Tielt, 2012.